

نمایش پروری

خلق قصه‌های نمایشی با مشارکت دانش‌آموزان

فائزه شیخ‌الاسلام

خلق قصه‌ی نمایشی به صورت گروهی، معمولاً در ابتدا به خلق قصه منجر می‌شود و بعد، با هدایت مربی و معرفی ارکان نمایشنامه، دانش‌آموزان قصه را به شکل نمایشی نزدیک و قصه‌ای برای نمایش دادن خلق می‌کنند. بهتر است کودکان در همان ساعت بتوانند قصه‌ی خلق شده را بازی و آن را به بازی نمایشی خلاق تبدیل کنند. در غیر این صورت، با توجه به محدودیت زمانی، خود روند خلق قصه‌ی نمایشی نیز بخشی از فرایندی خلاقه است. در ادامه نمونه‌هایی از فرایندهای خلق قصه‌های نمایشی را مرور می‌کنیم.

موقعیت‌های متفاوتی وجود دارند. البته موقعیت‌هایی نیز برای هر دو جنس مناسب هستند؛ مانند گم شدن در بازار، خرید کردن، آمادگی نداشتن در روز امتحان، بازپس‌اندادن امانتی و گم کردن کتاب کتابخانه. در این راستا، خلق موقعیت‌هایی سرگرم‌کننده (فانتزی) که دانش‌آموزان در آن‌ها تجربه‌ای ندارند نیز نباید فراموش شود؛ مانند سفر به سرزمین عجایب و سفر به کره‌ی ماه یا شهر حیوانات.

خلق قصه‌ی نمایشی بر اساس قصه‌گویی: انتخاب یک قصه و نمایشی کردن آن یکی از شیوه‌های خلق قصه‌های نمایشی است. در ادامه به فن‌هایی اشاره می‌کنیم که به بازی‌سازی نیازی ندارند و در آن‌ها برای خلق قصه‌های نمایشی بیشتر از برگه‌های نوشتاری و بحث گروهی استفاده می‌شود. آموزگار قصه‌ای را برای کودکان تعریف می‌کند و با دسته‌بندی آن‌ها به گروه‌های دو یا سه نفره، از آن‌ها می‌خواهد برای شخصیت‌های قصه، گفت‌وگو بنویسند. بهتر است آن‌ها را آزاد بگذارید حتی به اصل قصه نیز وفادار نباشند و بتوانند متناسب سلیقه خود آن را تغییر دهند. برای این بخش، بهتر است از قصه‌های شناخته‌شده، مانند قصه‌های روان‌خوانی کتاب «بنویسم» در دوره‌ی دبستان، استفاده شود.

خلق قصه‌های نمایشی بر اساس قصه‌های ناتمام: مربی می‌تواند از قصه‌های آشنا و شناخته‌شده استفاده کند یا با نیمه‌تمام گذاشتن قصه‌ای، از دانش‌آموزان بخواهد پایانی بر اساس سلیقه خود طراحی کنند و با بازی‌سازی آن به صورت پانتومیم، از دیگران بخواهند پایان آن‌ها را حدس بزنند. در زمینه‌ی قصه‌های آشنا، این گروه سنی معمولاً به آمیختن و چسباندن قصه‌های گوناگون به یکدیگر علاقه‌مندند!

خلق قصه‌ی نمایشی بر اساس یک موقعیت: با ارائه‌ی یک موقعیت ملموس به دانش‌آموزان، می‌توانید شاهد قصه‌های خلاقه‌ای باشید که بر اساس روحیه‌ی آنان شکل می‌گیرد. این فعالیت می‌تواند به صورت فردی یا گروهی انجام شود. برای کودکان پیش‌دبستانی، نسبت به دختر یا پسر بودن آن‌ها

دانش‌آموزان بخواهید قصه‌ای بسازند. در بسیاری از موارد، قصه‌ای که ساخته می‌شود با قصه کتاب متفاوت است. برای خلاقه‌تر شدن قصه می‌توان تصویرها را به هم ریخت و به ترتیب نشان نداد.

خلق قصه نمایشی براساس نقاشی کودکان: مربی می‌تواند با دادن موضوع‌های مناسب نقاشی، از محصول نهایی نقاشی دانش‌آموزان به صورت فردی یا گروهی، آن‌ها را به خلق قصه نمایشی هدایت کند. برای مثال، با موضوع «روزی که در باغ وحش باز مانده بود»، کودکان را به تفکر وامی‌دارد و در نهایت می‌توان در این نقاشی‌ها قصه‌ای را دید که هر کس آن را با توجه به خصوصیات فردی خود به تصویر کشیده است. سپس با به‌نمایش گذاشتن آن‌ها برای گروه و بحث روی نقاشی‌ها و زاویه دید دانش‌آموزان نسبت به موضوع، آموزگار می‌تواند با دسته‌بندی و قراردادن چند نفر در یک گروه، از آن‌ها بخواهد در رابطه با ایده‌هایشان به قصه‌ای فکر و سپس آن را بازی کنند.^۳

خلق قصه نمایشی بر اساس یک یا چند تصویر: می‌توان با نشان دادن فقط یک یا چند تصویر که گاه از روزنامه یا مجله بریده شده است، سفره‌ای برای خلق یک قصه‌نمایشی گستراند که هر کس بر اساس ذوق و نظر خود داستانی را خلق کند. می‌توان از تصویرهای انتزاعی، تصویرهای آثار نقاشان معروف، بریده روزنامه‌ها و مجلات و حتی بخشی از یک تصویر که در نگاه اول چندان قابل تشخیص نیست استفاده کرد.^۴

خلق قصه‌نمایشی براساس مشکلات و مسائل دانش‌آموزان: معمولاً دانش‌آموزان نمی‌توانند به‌طور صریح در رابطه با مشکلاتشان صحبت کنند. در حالی که آموزگار می‌تواند با ارائه چنین موضوعی از آن‌ها بخواهد در رابطه با مشکل خود متن کوتاهی به‌صورت نمایشی بنویسد. بهترین شیوه آن است که یک شخصیت با یک اسم در نظر گرفته و با این جمله شروع شود: «اون روز مهگل خیلی ناراحت بود، آخه .....». معمولاً کودکان در چنین موقعیت‌هایی به مواردی که خود آن‌ها را آزار می‌دهد اشاره می‌کنند و چون با نام شخصیت دیگری می‌نویسند، می‌توانند آزادانه حرف بزنند. آموزگار پس از خواندن متن‌ها می‌تواند از آن‌ها بخواهد آن را در کلاس اجرا کنند. صحبت کردن در مورد مشکلات و مواردی که کودکان را آزار می‌دهد، وقتی در قالب نمایش اجرا می‌شود، حتی اگر راهی برای حل آن مشکل پیدا نشود، تسکین‌دهنده است.

خلق قصه‌نمایشی بر اساس یک حالت (ژست) حرکتی: در این شیوه بهتر است دانش‌آموزان را به دسته‌های پنج تا هفت نفره تقسیم کرد و یک درونمایه (تم) به آن‌ها داد.

خلق قصه نمایشی براساس شخصیت‌های معروف: آموزگار می‌تواند با معرفی و تعریف زندگی‌نامه یا گوشه‌هایی از زندگی شخصیت‌های معروف یا محبوب دانش‌آموزان، از آن‌ها بخواهد شخصیت‌ها را در موقعیت‌های متفاوتی قرار دهند و براساس آن قصه‌ای نمایشی خلق کنند. می‌توان از شخصیت‌های کتاب درسی، فیلم‌های پویانمایی، بازیگران، دانشمندان و ورزشکاران استفاده کرد. به‌طور مثال، خلق قصه نمایشی براساس شخصیت دکتر حسابی، یا پهلوان باستانی ایران، رستم دستان، پاسداران و حماسه‌سازان دفاع مقدس).

خلق قصه نمایشی بر اساس شخصیت‌های تخیلی: می‌توان با کمک دانش‌آموزان و با قراردادن اعضا یا خصوصیت‌های متفاوت در کنار هم، آن‌ها را در فرایندی تفریحی قرار داد و با خلق شخصیتی تخیلی، قصه نمایشی را خلق کرد. به‌طور مثال، می‌توان با تلفیق حیواناتی مثل پلنگ، زرافه و فیل، حیوانی ترکیبی ساخت که پنجه و پوست پلنگ، دماغ و گوش‌های فیل و گردن دراز زرافه را داشته باشد. حتی می‌توان با تکه‌چسبانی (کلاژ) تصویری نیز تصویری از موجود خیالی خود خلق کرد و سپس در مورد شیوه زندگی، راه رفتن یا مشکلاتش به قصه نمایشی رسید. گاه می‌توان چند شیء را با حیوانات و چند خصوصیت اخلاقی مانند شکمو بودن و تنبل بودن نیز تلفیق کرد؛ مثلاً شانه‌ای عصبانی که دندان‌هایی مثل شاخ گوزن داشت و موی همه را می‌کشید.

خلق قصه نمایشی پله‌پله بر اساس تصویرسازی: این شیوه در مورد کودکان پیش‌دبستانی و دانش‌آموزان پایه اول دبستان که مشکل نگارش دارند، بسیار کاربردی است. برای خلق متن نمایشی بر اساس تصویر شیوه‌های متعددی وجود دارند که در ادامه برخی از نمونه‌ها را می‌آوریم:

خلق قصه نمایشی با تصویرگری‌های کتاب کودک یا کارت نمایش: با نشان دادن تصویرهای یک کتاب، از

با ارائه یک موقعیت ملموس به دانش‌آموزان، می‌توانید شاهد قصه‌های خلاقه‌ای باشید. مانند گم شدن در بازار، خرید کردن، آمادگی نداشتن در روز امتحان

این درونمایه می‌تواند حسی مانند غم، شادی، خشم و ترس یا مکان‌هایی چون کارخانه، بازار، باغ گل و آشپزخانه باشند. توجه داشته باشید، موضوع یا کلمه انتخابی باید قابلیت بازی کردن و به حالت حرکتی تبدیل شدن را داشته باشد.

سپس آن‌ها با توجه به موضوع موردنظر حالت‌هایی را در کنار هم می‌سازند. می‌توانند هم از حالت‌های ثابت و هم از حالت‌های تکرارشونده استفاده کنند. دانش‌آموزان تماشاچی باید موقعیت آن‌ها را حدس بزنند یا بر اساس تصویر ارائه‌شده، یک موقعیت نمایشی خلق کنند.^۵ این شیوه برای پایه‌های سوم دبستان به بالا مناسب‌تر است.

خلق قصه‌نمایشی براساس بازی با کلمات گوناگون:

در دوره دبستان و پیش‌دبستانی آموزگاران معمولاً ساعتی از کلاس را با بازی‌های کلماتی و جمله‌سازی با دانش‌آموزان می‌گذرانند. همین بازی‌ها می‌تواند با هدف خلق یک متن نمایشی انجام شوند. برای مثال، بازی جمله‌سازی که با نگاشتن یک کلمه روی تخته شروع می‌شود و کودکان کلمه‌ای را به آن اضافه می‌کنند تا یک جمله ساخته شود، می‌تواند با هدایت درست آموزگار به یک قصه‌نمایشی کوتاه تبدیل شود. برای کودکان پایه‌های اول تا سوم بهتر است آغاز هر جمله را آموزگار تعیین کند تا بتواند به آن شکل داستانی بدهد. به‌طور مثال، با شروع از کلمه رستم، ممکن است کودکان جمله «رستم پهلوان باستانی ایرانی است» را بسازند. برای جمله بعدی، آموزگار می‌تواند بگوید: «یک روز رستم ...». با چنین عبارتی کودکان را به سمت ساخت یک قصه تخیلی یا واقعی بر اساس داستان شاهنامه هدایت می‌کند. در عین حال، می‌توان این قرار را گذاشت که هر وقت به کلمه «گفت» می‌رسیم، فرد بتواند یک جمله کامل بگوید. این فعالیت می‌تواند روی تخته کلاس توسط آموزگار یا یکی از دانش‌آموزان و نگاشتن هر کلمه و جمله توسط ارائه‌دهنده انجام شود. در دوره پیش‌دبستانی می‌توان به جای نوشتن، با تصویر کار کرد. طبیعی است قصه بسیار کوتاه‌تر و ساده‌تر خواهد بود.

خلق قصه‌نمایشی براساس گفت‌وگونویسی:

این شیوه برگه‌ای کاغذ به دانش‌آموزان می‌دهیم که چند شخصیت مانند رستم و سهراب، کلاه‌قرمزی و گرگ، مربع و مثلث، کوتاه و بلند، و چاق و لاغر در بالای آن مشخص شده است. بقیه با قراردادن واژه «گفت در ابتدای هر خط»، صفحه را پر می‌کنند و برگه بین دانش‌آموزان پخش می‌شود. از آن‌ها می‌خواهیم یکی از دو شخصیت مشخص شده را انتخاب کنند و گفت‌وگویی را بین آن دو تجسم کنند و بنویسند. در این تمرین، شاهد خلق شخصیت‌ها و فضا‌سازی‌هایی خواهید بود که گاه به تنهایی موقعیتی نمایشی را خلق کرده‌اند. در

عین حال، علاوه بر بالا بردن قدرت خلاقه کودکان در نگارش گفت‌وگو، آن‌ها برای انشانویسی و نگارش نیز آماده می‌شوند.

خلق قصه‌نمایشی به شیوه بارش فکری: در این شیوه که یکی از شیوه‌های خلاق ایده‌یابی در همه زمینه‌های تحقیقی و نگارشی است، روی تخته کلاس واژه‌های نوشته و از دانش‌آموزان درخواست می‌شود اولین کلماتی را که به ذهنشان می‌رسد، در یک برگه بنویسند و بعد براساس آن کلمات قصه‌ای خلق کنند.^۶ در این شیوه، انتخاب اتفاقی و لحظه‌ای کلمات خلاقیت دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و قاعده‌های مرسوم و معمول در ساخت قصه‌نمایشی را می‌شکند.

پی‌نوشت‌ها

۱. دانش‌آموزی در پایه چهارم داشتم که قصه کلاه‌قرمزی و بزبز قندی را بسیار هنرمندانه با هم تلفیق کرده بود. گرگ هر دو قصه یک شخصیت داشت و هفت بزغاله نزد مادر بزرگ کلاه‌قرمزی بودند که گرگ همه آن‌ها را خورده بود. در نهایت کلاه‌قرمزی با همکاری بزبز قندی و شکارچی گرگ را می‌گرفتند.

۲. دانش‌آموزی در پایه پنجم رستم را در موقعیت‌های امروزی مانند ایستادن در صف نان و درس خواندن در مدرسه تصور کرده بود که در نهایت رستم از همه آن موقعیت‌ها، که تجربه شخصی دانش‌آموز بود، خسته می‌شد و می‌خواست به زمان خود برگردد. در این بازگشت با یک مهره جادویی دانش‌آموز نیز به همراه او به دوران باستان منتقل و به قول خودش از درس خواندن خلاص می‌شد.

۳. به یاد دارم، با قراردادن دانش‌آموزی (که در نقاشی‌اش ترس خود را از حمله حیوانات وحشی به شهر بیان کرده بود) در کنار کودکی (که سوار بر آن‌ها در شهر گردش می‌کرد) تعادل زیبایی بین نظرات آن‌ها به وجود آمد. در نهایت روزی را دیدند که می‌توانستند با حیوانات اهلی بازی کنند و حیوانات وحشی را پلیس می‌گرفت.

۴. یک بار با نشان دادن نمای نزدیک پوست یک ببر، از دانش‌آموزان خواستم درباره آن فکر کنند و موضوعی را خلق کنند. اکثر آن‌ها متوجه نقش مایه (موتیف) پوست ببر نشده بودند و یکی آن را رده‌های شنی یک کویر را دیده بود که آبی در آن پیدا نمی‌کند و سراب می‌بیند. فرد دیگری هم آن را جاده‌های مخصوص اتومبیل‌رانی دیده بود که با یک ماشین قرمز برنده مسابقه می‌شود.

۵. در پایه پنجم، یک بار با ارائه موقعیت کارخانه، دانش‌آموزان شروع به انجام کارهای تکرارشونده ماشینی در ارتباط با یکدیگر کردند. دانش‌آموزی که مدام در حرکت خود (به‌طور غیر عمدی) اشتباه می‌کرد، باعث شد قصه کارخانه‌ای ساخته شود که می‌خواست قطعه خراب خود را نگه دارد که در نهایت منجر به خراب شدن کل دستگاه‌ها شد.

۶. البته معمولاً نمی‌توان با این شیوه به داستانی مستند در شاهنامه رسید، چون کودکان به‌صورت دسته‌جمعی در خلق این داستان مشارکت دارند و معمولاً همه آن‌ها نمی‌خواهند به اصل داستان وفادار باشند.

۷. نمونه‌ای از قصه‌نمایشی یک کودک ۹ ساله (پایه دوم) با کلمات «آدامس، دندان، موز و دندان‌پزشک»: یکی بود یکی نبود. دخترک یک روز داشت آدامس می‌خورد که یک‌دفعه پاش به موزی خورد و زمین خورد و دندان‌ش شکست و آدامسش را قورت داد. آقای دندان‌پزشک دندان دخترک را با آدامس چسباند و همه‌چی خوب شد.

صحبت کردن درباره مشکلات و مواردی که کودکان را آزار می‌دهد، وقتی در قالب نمایش اجرا می‌شود، حتی اگر راهی برای حل آن مشکل پیدا نشود، تسکین‌دهنده است